

SPORT I REKREACJA W ZJEDNOCZONEJ EUROPIE

Na przestrzeni ostatniego wieku sport stał się jednym z ważniejszych zjawisk kulturowych i społecznych współczesnego świata. Zawody sportowe oraz cały wieloletni proces szkolenia sportowego na różnych poziomach zaawansowania (od rekreacji fizycznej aż do sportu wyczynowego) wzbudza zainteresowanie ogromnej rzeszy ludzi pragnących spędzać zdrowo swój wolny czas poprzez czynny udział w różnych formach kultury fizycznej lub oglądając rywalizacje sportową. Aktywność ta służy także szerszej integracji społecznej, poznaniu innych obyczajów i kultur, nawiązaniu kontaktów interpersonalnych.

Rozpatrując sport jako dziedzinę związaną z ekonomią stwierdzić należy, że często dochody z działalności sportowej stanowią w wielu krajach istotny składnik budżetów miast i gmin, zaś poszerzenie aktywności sportowej o czynnik rekreacyjny nadaje jej bardzo ważny aspekt zdrowotny poprzez propagowanie zdrowego trybu życia jakim jest od lat udowodniony korzystny wpływ wysiłku fizycznego na stan zdrowia danej populacji. Jakie czynniki sprawiają zatem, że sport i rekreacja ruchowa stały się takim pozytywnym wyznacznikiem współczesnej egzystencji wielu społeczności. Do zasadniczych zalet takiego nastawienia społecznego do sportu można zaliczyć:

- duże społeczne zainteresowanie sportem jako zjawiskiem współpracy i rywalizacji grup i osób na różnych poziomach zaawansowania sportowego (społeczności lokalnych, regionalnych, narodowych i międzynarodowych),

- udział sportu w rynku pracy (stan zatrudnienia w wielu dziedzinach związanych ze sportem, stanowi obecnie w Europie 3% ogółu pracujących, dostarczając około 5% budżetu krajowego),

- dostrzeganie w sporcie ważnych walorów wychowawczych, szczególnie dotyczy to młodzieży poprzez jej zaangażowanie w treningi i rywalizację sportową, oraz kształtowanie właściwych wzorców zachowań (reguła fair play, poszanowanie przeciwnika, przestrzeganie zasad współzawodnictwa sportowego),

– dostrzeganie w sporcie i rekreacji walorów zdrowotnych, szczególnie zapobiegających chorobom cywilizacyjnym, głównie układu krążenia i oddechania, chorobom aparatu ruchu czy chorobom psychicznym powstającym w wyniku narastających stresów zawodowych i rodzinnych,

– sport w swoich założeniach jest apolityczny, krzewi idee tolerancji, poszanowania przeciwnika bez względu na narodowość, kolor skóry czy przekonania religijno-społeczne.

W funkcjonowaniu współczesnych cywilizacji konieczne jest istnienie instytucji i organizacji nadzorujących i kontrolujących działalność danej dziedziny życia. W każdej społeczności istnieją instytucje, które dbają o prawidłowy rozwój danej dziedziny na każdym poziomie jej istnienia (od struktur lokalnych aż po największe gremia międzynarodowe). We współczesnym systemie zarządzania społecznego istnieją dwie podstawowe grupy organizacji, które kierują aktywnością społeczną; są to organizacje rządowe zawiadujące w głównej mierze resortami i organizacjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo państwa, prawidłowe funkcjonowanie instytucji ważnych dla gospodarki i pozycji międzynarodowej danego kraju, oraz organizacje pozarządowe, które w ostatnich latach niezwykle szybko się rozwijają w Europie i nadzorują wiele dziedzin działalności społecznych, kulturowych i politycznych w duchu samorządności, niezależności od struktur państwowych gdzie dane społeczności pragną same decydować o swoim rozwoju i aktywności lokalnej. Wymownym przykładem tej dynamicznie rozwijającej się samorządności w sporcie po przemianach ustrojowych w Europie było niezwykle szybkie, spontaniczne powstanie niezależnego ruchu olimpijskiego w krajach powstałych po rozpadzie Związku Radzieckiego. Jeszcze nie funkcjonowała sprawna administracja państwowa, niepewna była przyszłość tych nowych państw, a już przesyłano do siedziby MKOl w Lozannie usilne prośby o uznanie niezależności narodowych komitetów olimpijskich Litwy, Łotwy, Gruzji czy Estonii. Tym zasadom określonej niezależności państwowej podlega właśnie sport od swoich podstawowych lokalnych struktur klubowych, aż po międzynarodowe federacje sportowe i ruch olimpijski.

Sport i szeroko pojęte problemy kultury fizycznej jako dziedziny życia społecznego nie wywołuje zbyt wielkiego zainteresowania i dyskusji w życiu Unii Europejskiej. Sportowa aktywność różnych populacji europejskich traktowana jest jako rzecz marginalna, rządząca się swoimi prawami i poza wielkimi emocjami jakie wywołuje narodowa czy międzynarodowa rywalizacja sportowa na najwyższym poziomie, sport nie stanowił np. dziedziny włączanej w negocjacje akcesyjne czy strategiczne koncepcje funkcjonowania Europejczyków w zjednoczonej Europie. Nie wszyscy wiedzą, że sport ma znaczny udział w produkcji przemysłowej wielu produktów, często pośrednio z nim związanych takich jak budowa obiektów sportowych i rekreacyjnych,

produkcja sprzętu dla sportu i zajęć zdrowotnych, produkcja odżywek i suplementów żywieniowych i in.

Sport wreszcie w Europie to kilkaset tysięcy klubów sportowych i przy prawidłowej ich pracy niezwykle szerokie oddziaływania wychowawcze, edukacyjne i zdrowotne poprzez szeroki rozwój i upowszechnianie sportu powszechnego. Warto przypomnieć, że jednym z pierwszych dokumentów o charakterze ogólnoeuropejskim była wydana przez Unię Europejską Karta sportu dla wszystkich.

Plany i zamierzenia Unii Europejskiej w upowszechnianiu sportu jako ważnego czynnika profilaktyki zdrowia uległy w ostatnim okresie zagrożeniu. Podobnie zresztą jak i sportu zawodowego, głównie przez traktowanie go jako intratnego biznesu. Wieloletnie tradycje samorządowego zarządzania sportem w demokratyczny i pozarządowy sposób są w wielu sytuacjach zmieniane i istnieje realne zagrożenie poważnego kryzysu władzy i utracenia misji wychowawczo-zdrowotnej jaką powinien pielęgnować współczesny sport. Jak zatem funkcjonuje sport w zjednoczonej Europie?

Dzień 1 maja 2004 roku był wielkim dniem w historii Polski, staliśmy się pełnoprawnymi członkami Unii Europejskiej z wszystkimi konsekwencjami tej przynależności. Zniknęły bariery polityczne, ekonomiczne i socjalno-społeczne we współpracy wówczas 25 (a obecnie 27) państw Europy. Nie ma już granic utrudniających swobodny przepływ kapitału, usług oraz przemieszczania się ludzi pragnących pracować, uczyć się czy uprawiać sport na najwyższym poziomie w dowolnym kraju w zjednoczonej Europie.

Sport nie stanowił w długiej historii powstawania Unii Europejskiej istotnego problemu w życiu wspólnoty, zawsze „doczepiony” był do X dyrektoriatu biura w Brukseli zajmującego się środkami masowego przekazu i kulturą. Wszyscy jednak widzimy jak dynamicznie rozwija się sport na świecie i jak zyskuje na znaczeniu nie tylko w kategoriach widowiska i rozrywki oraz zagospodarowania czasu wolnego, lecz stanowi także znaczącą dziedzinę w ochronie zdrowia, kulturze czy ekonomii.

Od wielu lat znaczące organizacje sportu europejskiego takie jak Europejskie Komitety Olimpijskie (EOC)), Zgromadzenie Europejskich Pozarządowych Organizacji Sportowych (ENGSO), Europejska Unia Piłkarska (UEFA) i wiele innych domagały się stanowczo, aby zapisy o sporcie włączone zostały do kolejnych wersji traktatów europejskich (z Maastricht, Amsterdamu czy Nicei), ma to bowiem niezwykle istotne konsekwencje wykonawcze w strukturach Unii, umożliwia pozyskiwanie jej funduszy oraz stawia daną dziedzinę na równych prawach z innymi zarządzanymi przez Brukselę.

Można sądzić, że te usilne starania dały pozytywny efekt. Unia Europejska ogłosiła przecież rok 2004 „Rokiem Edukacji przez Sport”, bo właśnie edukacja jest dziedziną, która wzbudza duże zainteresowanie społeczności europejskiej i uzyskuje znaczące wsparcie moralne i materialne, które można

teraz przeznaczyć także na potrzeby sportu. Dostrzeżono, że wiele zagrożeń cywilizacyjnych, edukacyjnych i etycznych, które obserwujemy szczególnie wśród młodego pokolenia można złagodzić lub eliminować w społeczeństwie właśnie poprzez czynne zaangażowanie tej młodzieży w różne formy aktywności sportowej. Nikt obecnie nie kwestionuje wspaniałej roli, jaką odgrywa sport w procesie wychowania i edukacji młodych Europejczyków. Aby te walory współczesnego sportu upowszechniać w Europie konieczne było dokonanie odpowiednich zapisów o sporcie w wersji końcowej Konstytucji Europejskiej.

Życzliwe zainteresowanie problemami sportu i ruchu olimpijskiego wyraził podczas polskich uroczystości akcesyjnych w Dublinie ówczesny Komisarz Unii Europejskiej Romano Prodi. Wspominając swoje związki ze sportem i zapewniając, że dostrzega istotną rolę sportu w Europie oraz przekonanie, że w skomplikowanych mechanizmach funkcjonowania Zjednoczonej Europy sport będzie odgrywał coraz większą rolę powiedział m. in.: „To jest naprawdę historyczny i szczęśliwy dzień być tutaj w Dublinie i celebrować osiągnięcie, które stanowiło zawsze podstawowy cel mojego urzędu jako Komisarza Unii Europejskiej. Poszerzenie Unii o te 10 krajów kończy sztuczny czas pół wieku podziału Europy i stanowi zwycięstwo wszystkich obywateli naszego kontynentu. Teraz wspólnie tworzyć będziemy warunki do pełnej konsolidacji wolnej i zasobnej Europy, wzmacniać wartości demokracji, kreować stabilizację polityczną i ekonomiczną, która może stać się wzorem dla innych regionów świata. Aby to osiągnąć Komisja Europejska, którą kieruję musi podjąć to wyzwanie, kreować szeroką politykę europejską, otrzymać wsparcie ze strony wszystkich krajów członkowskich. Naszym celem jest stworzenie społeczeństwa przyjaźni w rozwiązywaniu problemów politycznych, ekonomicznych i społecznych. W Europie aby pokonać istniejące podziały i problemy naszego kontynentu. Nowa Europa musi rozwijać się w duchu solidarności i współpracy”

Sport i rekreacja pozbawione istotnych ograniczeń narodowych, zawodowych, mają w tym procesie ważną rolę do spełnienia. Nie powinniśmy w rywalizacji sportowej tolerować objawów dyskryminacji, zakazu swobodnego przemieszczania się zawodników, dobrowolnego wyboru miejsca zamieszkania i klubu w Europie do uprawiania sportu. Zadbaj należy, aby obok sportu zawodowego z wszystkimi jego konsekwencjami następował właściwy rozwój sportu amatorskiego, młodzieżowego czy sportu osób niepełnosprawnych. Nie można dopuścić do zbyt wczesnych specjalizacji sportowych zaburzających naturalny rozwój biologiczny dziecka (jak to spotykamy w gimnastyce, boksie czy podnoszeniu ciężarów). Chronić musimy sport od znanych podstawowych plag jakimi są: doping we wszystkich jego formach łącznie z dopingiem genetycznym i psychologicznym, korupcją i nadmierną komercjalizacją działalności sportowej oraz agresją i szowinizmami narodo-

wymi i lokalnymi wybuchającymi na stadionach podczas wielkich widowisk sportowych.

Zachowania takie są przecież zaprzeczeniem idei zjednoczonej Europy, która powinna być pozbawiona fobii i nienawiści narodowych czy dyskryminacji etnicznej. Wszyscy z entuzjazmem akceptujemy fakt życia w jednej zjednoczonej Europie. Niech sport w Polsce służy tej jedności, a nie wysyła sygnałów o braku tolerancji, ksenofobii i braku honorowego traktowania przeciwnika w rywalizacji sportowej w naszym kraju. Oby te wszystkie złe strony sportu w jak najmniejszym stopniu dotyczyły poszerzonej Europy i oby nowe kraje członkowskie przyczyniły się do utrwalania korzystnych tendencji w rywalizacji sportowej, dziedzinie, która przecież narodziła się w Europie i tutaj najbardziej dynamicznie się rozwija stanowiąc przykład harmonijnego współżycia narodów i ludzi różnych kultur i miejsca zamieszkania. Można uznać, że takie powinny być przesłania sportu w związku z faktem stałego poszerzenia Unii Europejskiej o nowe państwa członkowskie.

W działalności Unii Europejskiej w zakresie sportu i rekreacji jak w każdej innej dziedzinie społecznej istniały też dylematy polityczne wyrażane w takich postulatach jak:

- promocja symboli UE na strojach zawodników z Europy uczestniczących w mistrzostwach świata czy igrzyskach olimpijskich,
- proponowano eksponowanie w światowej propagandzie sportowej nie tylko kraju, lecz całej Unii Europejskiej,
- rozważano wspólny udział Europy w ceremonii otwarcia wielkich imprez takich jak np. igrzyska olimpijskie,
- powołanie Europejskich Olimpijskich Dni Młodzieży (European Youth Olympic Days) zainicjowane przez obecnego prezydenta MKOl. Jacquesa Rogge, jako odpowiedź Europy na organizowane mistrzostwa sportowe innych kontynentów.

Współczesne prawne dylematy sportu europejskiego koncentrują się głównie wokół następujących problemów:

– W sporcie tak jak w innych zawodach uprawianych w Europie powinno istnieć prawo zezwalające na swobodne przemieszczanie się i starty zawodników w dowolnym kraju Unii, a także szybkie urzędowe uzyskiwanie licencji zawodniczych bez względu na kraj zamieszkania.

– Tak jak w wielu innych zawodach należy honorować tytuły i dyplomy uzyskane w uczelniach sportowych, turystyki i rekreacji oraz zezwalać na dowolną zmianę zamieszkania i podejmowanie pracy w sporcie przez instruktorów i trenerów. Jedynie przy zaistnieniu różnic w programach kształcenia wprowadzić egzaminy weryfikacyjne. Pomocna w tym będzie z pewnością wymiana informacji i dokumentacji w zakresie planów i programów kształcenia dotyczących treningu sportowego i wzajemna wymiana planów szkolenia trenerów i nauczycieli wychowania fizycznego czy instruktorów rekreacji.

– We wszystkich krajach Unii powinna być realizowana jednakowa ochrona socjalna trenerów, instruktorów oraz zawodników na każdym poziomie szkolenia czy zaangażowania zawodowego. Powinna obowiązywać równość świadczeń, szczególnie w zakresie ubezpieczeń od urazów i kontuzji sportowych. Konieczna jest wspólna opieka nad sportem młodzieżowym, zapobieganie wczesnej specjalizacji sportowej i wychowanie dzieci i młodzieży do sportu i rekreacji.

– W całej Unii Europejskiej powinien obowiązywać swobodny przepływ dóbr i usług związanych ze sportem i rekreacją (sprzętu, urządzeń sportowych, sponsoringu sportowego, finansów sportowych, reklam, kontraktów menadżerskich i zawodniczych). Obowiązywać też powinny jednakowe zasady podatkowe (przy sprzedaży biletów wstępu na imprezy sportowe oraz dochodów z działalności sportowej).

Współczesny sport światowy zagrożony jest trzema powszechnymi zjawiskami. Są to:

– agresja i brutalność widowiska sportowego wywołującego często lokalne i narodowe szowinizmy. Istnieje zatem problem ograniczenia tego zjawiska i zapewnienia bezpieczeństwa imprez sportowych;

– korupcja i nieuczciwe praktyki finansowe w sporcie. Przy zachowaniu różnorodności pozyskiwanych na sport finansów (głównie gry liczbowe). Właściwe wykorzystanie funduszy pomocowych oraz likwidacja monopoli w zakresie finansowania sportu. Formy prawne stowarzyszeń sportowych powinny ulec unifikacji. Kluby sportowe w wielu przypadkach są to przedsiębiorstwa lub spółki i powinny funkcjonować zgodnie z prawami unijnymi opracowanymi dla działalności gospodarczej. Zapobieganiu nadmiernej komercjalizacji widowiska sportowego służy z pewnością dyrektywa Unijna o przestrzeganiu zasady „Telewizja bez granic”, aby chronić wielkie imprezy sportowe jak mistrzostwa świata, Europy czy igrzyska olimpijskie przed telewizją kodowaną;

– sportowi od chwili jego powstania towarzyszą różne formy dopingu. Sportowa Europa powinna się porozumieć i stworzyć wspólną politykę walki z dopingiem. W tym celu powołano europejskie biuro World Anti-Doping Agency oraz program CAFDIS do badań naukowych w zakresie problematyki antydopingowej. Budżetowa siła Parlamentu Europejskiego mająca wpływ na sport europejski to realizacja programu pomocowego o nazwie EURATHLON, w ramach którego możliwe było finansowanie pewnych przedsięwzięć w sporcie. W ramach tej pomocy finansowej uruchomiono program pilotażowy właśnie w zakresie walki z dopingiem i w 2001 roku dofinansowano go w wysokości 5 mln euro.

Rozważając problemy sportu i rekreacji w Unii Europejskiej ważna jest wiedza na temat tego, kto zajmuje się sprawami sportu i rekreacji w poszczególnych krajach. W większości krajów europejskich w radzie ministrów nie

ma autonomicznych przedstawicieli sportu, lecz jest on dołączony do innych dziedzin (kultury, edukacji, młodzieży i in.) W Niemczech na przykład jest to Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, w Hiszpanii Ministerstwo Kultury, a we Włoszech Narodowy Komitet Olimpijski.

W ramach Komisji Europejskiej sprawami sportu zajmuje się X dyrektoriat generalny ds. edukacji i kultury. Dyrektoriat ten ma własny wydział sportu. Podejmuje on różne działania i kwestie legislacyjne dotyczące sportu. Wydział sportu raz w roku jest również organizatorem „Europejskiego Forum Sportu”. Celem forum jest zgromadzenie przedstawicieli rządowych i pozarządowych instytucji europejskich (komisji, Parlamentu Europy, Rady Europy), oraz przedstawicieli organizacji sportowych (narodowych i międzynarodowych federacji sportowych), a także mediów, przemysłu sportowego, władz publicznych z różnych krajów członkowskich, pracowników naukowych i wielu partnerów ze świata sportu. Spotkanie takie może służyć produktywniej dyskusji i żywej wymianie doświadczeń i informacji, co pozwala opracować kierunki polityki sportu realizowanej przez Komisję Europejską.

Komisja zgodnie ze swoimi podstawowymi zadaniami jest strażnikiem traktatów europejskich. Sport jako działalność ekonomiczna podlega zatem pewnym regułom traktatów Unii Europejskiej. Federacje sportowe i kluby są podmiotami działającymi na mocy art. 81, 82 traktatu.

1. Siła sportu europejskiego jak i światowego polega na ogromnym zaangażowaniu wielu milionów społeczników w organizacje aktywności sportowej oraz faktowi, że sport jak rzadko która dziedzina życia społecznego kierowany jest przez organizacje pozarządowe o niezwykle rozbudowanym systemie społecznej, pozarządowej struktury, oraz w mniejszym zakresie przez organizacje rządowe, które raczej spełniają funkcje opiniotwórcze, kontrolne i sponsorskie dostarczając mniej popularnym związkom sportowym dotacje na działalność oraz zajmują się problemami z pogranicza wielkiego sportu takimi jak szkolenie młodzieży, szkolenia kadr dla sportu, badaniami naukowymi czy walką z dopingiem.

2. Organizacje sportowe na świecie są coraz bardziej niezależne od rządu, kształtują swoją działalność zgodnie z postanowieniami swoich członków wyrażanymi na zgromadzeniach generalnych w formie planu działania, uchwał zjazdowych i programu aktywności prowadzonej zgodnie ze statutami danej organizacji.

3. Dopiero w ostatnich latach w krajach Unii ukazały się dokumenty wydane przez Radę Europy związane ze sportem jak Kodeks etyczny, Konwencja antydopingowa, czy Karta sportu. Ukazanie się tych dokumentów reguluje wiele spraw związanych z działalnością sportową w Europie. Władze Unii Europejskiej muszą teraz dostrzegać problemy sportu, jeśli zdecydowały, aby organy unijne przygotowały odpowiednie dokumenty i regulacje dotyczące aktywności sportowej w Europie.

4. Przeprowadzone na zlecenie Rady Europy badania ankietowe sytuacji w organizacjach pozarządowych w sporcie wykazały, że w większości krajów europejskich przestrzegane są zasady autonomii sportu i jego określonej niezależności od władz państwowych. W ostatnich latach wystąpiły jednak przypadki łamania praw zawodniczych przez władze sportowe klubów czy federacji narodowych, które wymagały interwencji sądu europejskiego. Polska od 2004 roku jest pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej. Szeroko dyskutowany jest problem jakie mamy szanse na w miarę szybkie dogonienie Europy zachodniej w wielu dziedzinach życia, w tym także w sporcie.

Widowisko sportowe poprzez swoją atrakcyjność medialną pozyskuje największą widownię i powinno się to przekładać na coraz większe zainteresowanie ludzi aktywnym uczestnictwem w życiu sportowym w różnych jego aspektach (także zarządzania i pracy społecznej w sporcie).

Jeśli kraj zmierza w kierunku pełnej demokracji organizacje pozarządowe (w tym także sportowe) powinny w tym procesie odgrywać zasadniczą, prominentną rolę. Mamy w sporcie demokratyczne wybory władz, mamy społeczne kierowanie nawet najpoważniejszymi organizacjami sportowymi (komitety olimpijskie, narodowe federacje sportu, duże kluby sportowe i in.). Nie występują w sporcie żadne formy dyskryminacji rasowej czy religijnej, w zasadzie w aktywności sportowej mogą uczestniczyć wszystkie grupy społeczne w tym także niepełnosprawni i rolą samorządów lokalnych jest zapewnienie, aby status materialny nie był czynnikiem ograniczającym uczestnictwo ludzi w sporcie. Takiej powszechności uczestnictwa nie ma na pewno w innych dziedzinach życia. Te demokratyczne formy działalności sportowej (wybory władz, kontrola działalności i finansów itp.) mogą być przykładem prawidłowej aktywności pozarządowej i mogą być wykorzystywane w organizacji życia społecznego w innych dziedzinach.

Sport w swojej historii i dobie obecnej stanowi niezwykle ważny fenomen kulturowy współczesnego świata. Przyczynia się wydatnie do pokonywania barier politycznych, etnicznych czy religijnych. Łatwo przenikając przez granice pozwala łączyć reprezentantów wielu zwaśnionych narodów, grup etnicznych czy wyznaniowych. Trudno o dziedzinę życia obecną w świecie, do której bardziej pasowałoby słowo globalizacja. Sport jednoczy świat, czyni go bardziej dostępnym i zrozumiałym, krzewi wiele idei i zasad mających uniwersalne pozytywne znaczenie w stosunkach międzyludzkich.

Sport to jednak nie tylko rozrywka, przyjemność czynnego w nim uczestnictwa, czy biernej obserwacji rywalizacji sportowej. Sport to także zdrowy tryb życia, pewna obyczajowość oddziałująca niezwykle korzystnie na zdrowie jednostki i całych grup społecznych. Dla dobra światowego sportu i jego harmonijnego rozwoju, wszystkie dziedziny sportu (od zawodowego do masowego) powinny być równoważnie rozwijane i kultywowane. Sport powinien być obecny w działalności wszystkich ważnych organizacji mię-

dzynarodowych (UNESCO, UNICEF, WHO czy wreszcie ONZ, która przecież ogłosiła rok 2004 rokiem edukacji poprzez sport). Sport to w czasach współczesnych bardzo ważna dziedzina ekonomiczna, co oczywiście wzbudza określone zainteresowanie szerokiego grona osób i instytucji, warto zatem zastanowić się i dyskutować, jakie są współczesne tendencje rozwojowe sportu europejskiego, który powinien nadal dynamicznie się rozwijać, dominować w światowej rywalizacji sportowej (ponad 50% medali olimpijskich zdobywają zawodnicy krajów europejskich), a nade wszystko służyć bardziej skutecznie procesom integracyjnym w ciągle jednoczącej się Europie.